

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 360

Agrobiznes 2014

Problemy ekonomiczne i społeczne

Redaktorzy naukowi
Anna Olszańska
Joanna Szymańska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korlub

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-458-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Romuald Jończy , Problem nierejestrowanej emigracji definitywnej (emigracji zawieszonyj) w badaniu procesów społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich	11
Agnieszka Baer-Nawrocka , Zmiany w spożyciu i stopniu samowystarczalności żywnościowej w Unii Europejskiej	19
Katarzyna Kokoszka , Finansowanie UE dla zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich – wsparcie dla rolnictwa czy rozwoju regionalnego?	28
Walenty Pocza , Wspólna waluta euro – potencjalne skutki jej wprowadzenia dla rolnictwa w Polsce	37
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , Struktura agrobiznesu w Polsce i jego znaczenie w gospodarce w kontekście integracji z UE	47
Józef Kania , System wiedzy i informacji rolniczej w rolnictwie polskim	55
Marek Wigier , Polityka rolna i zmiany strukturalne w rolnictwie polskim po akcesji do UE	63
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , Zróżnicowanie poziomu absorpcji funduszy unijnych w kujawsko-pomorskim w kontekście byłych granic zaborów	72
Ryszard Kata , Działalność banków w sferze obsługi finansowej agrobiznesu w Polsce	82
Jarosław Gołębiewski , Zmiany produktywności pracy w łańcuchu żywnościowym w Polsce	91
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Partycypacja pracownicza w przedsiębiorstwach agrobiznesu z perspektywy ustawodawstwa	99
Tomasz Pajewski , Wpływ funduszy unijnych na rozwój aktywów trwałych w polskim rolnictwie	108
Krzysztof Firlej , Źródła transferu wiedzy i technologii w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego	117
Grzegorz Spychalski , Wyzwania rozwoju regionalnego w kontekście procesów globalizacyjnych	126
Barbara Gołębiewska , Przestrzenne zróżnicowanie powiązań rolnictwa z otoczeniem w latach 2004-2012	141
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Doskonalenie jakości zarządzania warunkiem konkurencyjności w agrobiznesie	151
Małgorzata Juchniewicz , Źródła przewagi konkurencyjnej gospodarstw rolniczych użytkujących zasoby własności rolnej Skarbu Państwa	158

Marta Domagalska-Grędyś , Procesy tworzenia grup producentów rolnych a koniunktura gospodarcza w Polsce (2000-2013).....	167
Iwona Kowalska , Wsparcie finansowe konkurencyjności sektora agrobiznesu w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.....	178
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Ocena wykorzystania środków PROW 2007-2013 na ułatwianie startu młodym rolnikom	188
Danuta Kołodziejczyk , Infrastruktura w rozwoju społeczno-gospodarczym gmin w Polsce.....	198
Anna Jankowska , Zmiany struktury gospodarstw pod względem wielkości ekonomicznej w Polsce na tle krajów EŚiW po ich akcesji do UE.....	208
Eugeniusz Niedzielski , Przekształcenia sektora państwowego w rolnictwie..	219
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Zmiany strukturalne w rolnictwie duoregionu Pomorze	227
Anna Bisaga , Instytucjonalne uwarunkowania dyfuzji wiedzy w rolnictwie na przykładzie badań w województwie opolskim	236
Alina Daniłowska , Koncepcja dóbr publicznych a rolnictwo	244
Katarzyna Żmija , Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich przy wykorzystaniu środków Unii Europejskiej.....	253
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Rozwój przedsiębiorczości w świetle integracji z Unią Europejską na przykładzie gminy Lubicz.....	262
Aleksander Grzelak , Procesy odnowienia majątku w gospodarstwach rolnych w Polsce w świetle wyników rachunkowości rolnej (FADN)	273
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Ocena przebiegu i realizacji działań zawartych w I osi „Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego” PROW 2007-2013.....	281

Summaries

Romuald Jończy , Problem of unregistered definite emigration (suspended emigration) in the study of socio-economic processes in the rural areas ...	18
Agnieszka Baer-Nawrocka , Changes in the consumption of agri-food products and food self-sufficiency in the European Union.....	27
Katarzyna Kokoszka , Financing of EU for rural areas sustainable development – support for agriculture or for regional development?.....	36
Walenty Poczta , Euro, common currency – potential results of its introduction for agriculture in Poland.....	46
Aldona Mrówczyńska-Kamińska , The structure of agribusiness in Poland and its importance in the economy in the context of the EU integration ...	54
Józef Kania , Agricultural knowledge and information system in Polish agriculture	62

Marek Wigier , Agricultural policy and structural changes in Polish agriculture after the accession to the EU	71
Natalia Buczkowska, Waldemar Czternasty , The variation in the absorption of EU funds in the Kujawsko-Pomorskie Voivodeship in the context of the former borders of the partitions	81
Ryszard Kata , The activities of banks in the area of financial services for agribusiness in Poland	90
Jarosław Gołębiewski , Changes of labor productivity in the food chain in Poland	98
Małgorzata Gableta, Andrzej Bodak, Anna Cierniak-Emerych , Employee participation in agricultural companies – a legislative perspective	107
Tomasz Pajewski , Impact of EU funds on development of fixed assets in Polish agriculture	116
Krzysztof Firlej , Transfer of knowledge and technology in enterprises of the food industry	125
Grzegorz Spychalski , Challenges of regional development in the context of globalization processes	140
Barbara Gołębiewska , Spatial diversity of combining agriculture with the environment in the years 2004-2012	150
Bożena Pawłowska, Katarzyna Chrobocińska , Improvement of management quality as a precondition of competitiveness in agricultural	157
Małgorzata Juchniewicz , Sources of competitive advantage of agricultural businesses using the Agricultural Property Resources of the State Treasury	166
Marta Domagalska-Grędyś , Process of creating agricultural producer groups and economic prosperity in Poland (2000-2013).....	177
Iwona Kowalska , Financial support of the agribusiness competitiveness as part of Rural Development Program	187
Agnieszka Parlińska, Maria Parlińska, Grażyna Rembielak , Evaluation of the use of funds RDP 2007-2013 for setting up of young farmers.....	197
Danuta Kołodziejczyk , Infrastructure in social-economic development of gminas in Poland.....	207
Anna Jankowska , Changes in the structure of holdings taking into account the ESU in Poland in the background of the CEEC after the accession to the EU	218
Eugeniusz Niedzielski , Transformations of the state sector in agriculture.....	226
Grażyna Karmowska, Mirosława Marciniak , Structural changes of the agriculture of the duoregion of Pomerania	235
Anna Bisaga , Institutional conditions of knowledge diffusion in agriculture on the basis of the research in the Opole Voivodeship	243
Alina Daniłowska , Public goods concept vs. agriculture	252

Katarzyna Źmija , The development of entrepreneurship in rural areas with the support of the European Union funds	261
Sławomir Zawisza, Paulina Wąsik , Entrepreneurship development of population of Lubicz commune in the light of integration with the European Union	272
Aleksander Grzelak , The processes of renewal of fixed assets in farms in Poland in the light of results of agricultural accountancy (FADN)	280
Antoni Mickiewicz, Bartosz Mickiewicz , Assessment of the process and implementation of activities in the first axis “Competitiveness Improvement of Agriculture and Forest Sector” between 2007-2013	289

Grzegorz Spychalski

Politechnika Koszalińska

WYZWANIA ROZWOJU REGIONALNEGO W KONTEKŚCIE PROCESÓW GLOBALIZACYJNYCH

Streszczenie: Artykuł przedstawia model rozwoju regionalnego z uwarunkowań globalizacyjnych. Opisano w nim teoretyczne podstawy globalizacji i procesów rozwojowych w regionie. Zostały pokazane dwa skrajne modele rozwoju regionalnego. Następnie określono podstawowe wyzwania rozwojowe; są nimi: demografia, zróżnicowanie dochodowe, ekologia, kryzys gospodarczy i polityka ekonomiczna. Na bazie tych wyzwań skonstruowano model teoretyczny równowagi regionalnej według założeń teorii Keynesa w krótkiej perspektywie czasowej. Wnioski po rozwiązaniu modelu mają charakter aplikacyjny i dotyczą rekomendacji dla władz centralnych i regionalnych. Ich wykorzystanie pozwoli stymulować procesy rozwoju regionalnego.

Słowa kluczowe: rozwój regionalny, model, polityka ekonomiczna.

DOI: 10.15611/pn.2014.360.14

1. Wstęp

Większość współczesnych gospodarek przyjmuje za cel strategiczny osiągnięcie rozwoju długookresowego, którego składowymi są wzrost gospodarczy, przemiany strukturalne oraz rozwój regionalny. Stymulowanie wzrostu gospodarczego jest podstawowym obowiązkiem rządów, podobnie jak wspieranie przekształceń struktury systemu ekonomicznego. Polityka regionalna to z kolei domena wspólnot samorządowych i władz regionalnych, które we współpracy z administracją rządową kształtują warunki funkcjonowania poszczególnych części (systemów) systemu gospodarczego.

Rozwój regionalny podlega obecnie wpływom szeregu determinantów, wśród których istotną rolę odgrywają procesy globalizacyjne związane z integracją rynków i liberalizacją zjawisk ekonomicznych. Wzrost produkcji producentów określonych obszarów gospodarczych nie zależy tylko od wielkości i struktury konsumpcji rynku lokalnego, ale także od siły oddziaływania powiązań handlowych i kooperacyjnych regionu z otoczeniem zewnętrznym. Zjawiska kryzysu światowego, procesy demograficzne czy przekształcenia klimatyczne obejmują w podobny sposób gospodarki regionów i stawiają wyzwania dla wszystkich wspólnot samorządowych.

W tym kontekście interesującym zadaniem naukowym jest skonstruowanie modelu rozwoju regionalnego uwzględniającego współczesne wyzwania globalizacyjne i koncepcje nowoczesnej myśli ekonomicznej głównego nurtu.

Przyjęto, że wielkość produkcji regionalnej zależy od efektywnego popytu gospodarstw domowych, wydatków publicznych i poziomu inwestycji prywatnych, a zasoby czynników produkcji w regionie nie są w pełni wykorzystywane.

Celem opracowania jest konstrukcja mezoekonomicznego modelu rozwoju regionalnego z uwzględnieniem czynników globalnych, warunkujących funkcjonowanie uczestników rynku i kreatorów polityki ekonomicznej. Wykorzystano przy tym dedukcyjny sposób postępowania badawczego, a hipoteza robocza brzmi następująco: rozwój regionalny jest procesem wielokierunkowym w znacznej części zależnym od zjawisk społeczno-ekonomicznych zachodzących w skali całego świata. Podmiotami decydującymi o charakterze zjawisk rozwojowych są gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa i instytucje władzy ekonomicznej.

2. Paradygmat rozwoju regionalnego

Klasyczna ekonomia traktowała zjawiska wytwarzania i dystrybucji dóbr w sposób statyczny i bez uwzględniania czynników przestrzennych. Z czasem, w toku ewolucji myśli ekonomicznej, pojawiły się czynnik czasu i ocena dynamiki poszczególnych kategorii, a następnie procesy gospodarowania przedstawione były w aspekcie lokalizacji i zróżnicowania przestrzennego. Współcześnie ekonomiści uznają przestrzeń za jeden z ważniejszych elementów różnicujących procesy gospodarowania, a regionalistyka, ekonomia geograficzna stały się pełnoprawnymi gałęziami teorii ekonomii¹.

Według ich dorobku region to fragment powierzchni ziemi, a jednocześnie systemu ekonomicznego, wydzielony za pośrednictwem barier naturalnych lub administracyjnych i posiadający wewnętrzną jednorodność. Na ogół region identyfikuje wspólnota mieszkańców, zorganizowana w instytucje samorządowe, powiązana ze sferą produkcyjną. Wielu autorów uznaje, że efektywność regionu i jego konkurencyjność to wynik aktywności indywidualnej przedsiębiorców i regionalnej polityki ekonomicznej².

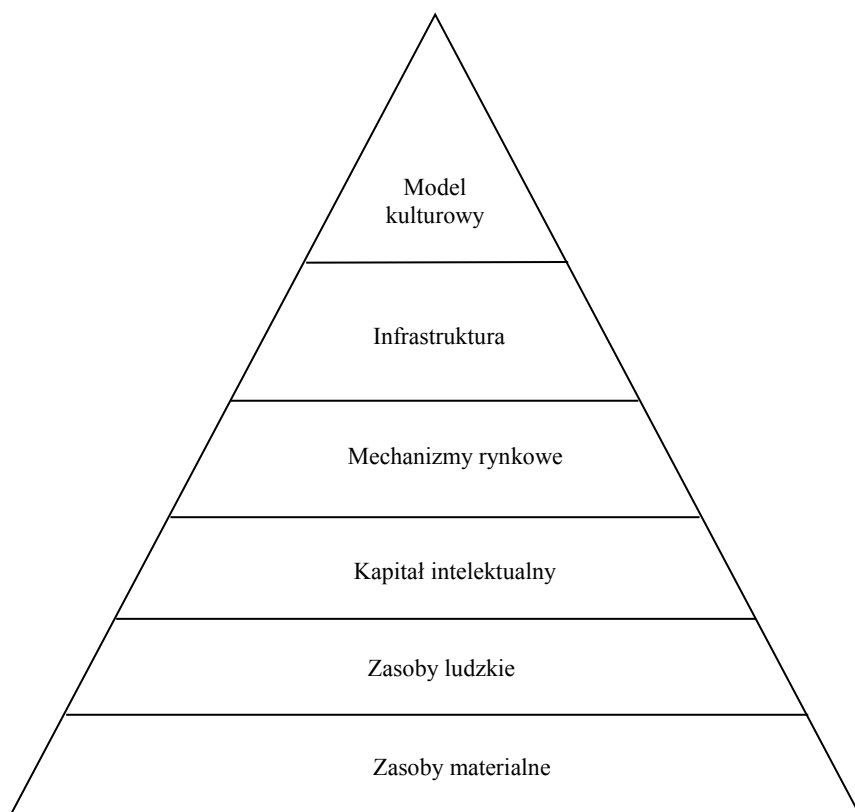
W tym kontekście rozwój regionalny to pozytywne procesy przekształceń struktury społeczno-ekonomicznej danego fragmentu systemu ekonomicznego, związane z optymalnym wykorzystaniem zasobów czynników produkcji i podnoszące jakość życia mieszkańców. Z punktu widzenia ekonomicznego oznacza to wzrost wartości produktu regionalnego brutto i zwiększenie liczby miejsc pracy. W kontekście społecznym rozwój jest równoznaczny ze wzrostem jakości kapitału społecznego, relacji społecznych i poprawy subiektywnej oceny warunków życia. W ujęciu ekolo-

¹ R. Domański, 2008, *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa.

² T.B. Veblen, 1954, *Essays in our changing order*; red. L. Ardzrooni, The Viking Press, New York.

gicznym rozwój oznacza ochronę naturalnych zasobów przyrodniczych, rekultywację terenów zdegradowanych i ograniczenie negatywnego oddziaływania aktywności ludzkiej na ekosystemy. Wszystkie trzy wymienione elementy procesów rozwojowych, zintegrowane w programach strategicznych, dają podstawę rozwoju zrównoważonego uznawanego za jądro paradygmatu współczesnej ekonomii³. Celem funkcjonowania wszelkich systemów gospodarczych, także w ujęciu regionalnym, jest osiągnięcie wysokiej dynamiki procesów rozwojowych. Źródłem wzrostu gospodarczego i poprawy struktury systemu są liczne determinanty kształtujące zachowania producentów i konsumentów, które pobudzają do zwiększenia inwestycji i wydatków konsumpcyjnych i podtrzymują modernizację oraz konkurencyjność. Według analiz autora w konkurencyjności regionu istnieje kilka płaszczyzn wpływających na możliwości rozwojowe.

Rys. 1. Piramida konkurencyjności regionu

Źródło: opracowanie własne.

³ H. Daly, J. Cobb Jr., 1989, *For the Common Good*, Beacon Press, Boston.

Płaszczyzna pierwsza to zasoby materialne w połączeniu ze środowiskiem przyrodniczym (ekosystemem), stanowiące rezultat rozwoju historycznego i wynikające z fazy postępu cywilizacyjnego. Dla ekonomiki regionu najważniejsze są dostępne czynniki produkcji, to znaczy ziemia i kapitał.

Płaszczyzna druga to kapitał ludzki, rozumiany jako potencjał mieszkańców regionu z ich wiedzą, umiejętnościami i doświadczeniem, który decyduje o wydajności pracy i przekłada się na uzyskiwane wyniki produkcyjne.

Na bazie kapitału ludzkiego tworzy się kolejny szczebel piramidy rozwoju, składający się z kapitału intelektualnego, czyli niematerialnych składników konkurencyjności, takich jak instytucje, przedsiębiorczość, innowacyjność czy kapitał społeczny.

Aby trzy pierwsze płaszczyzny funkcjonowały sprawnie, konieczne jest efektywne działanie mechanizmu rynkowego zarówno po stronie czynników produkcji, jak i w zakresie handlu dobrami finalnymi. Nieprawidłowości w tym mechanizmie winny być korygowane przez rozsądny interwencjonizm władzy gospodarczej.

Kolejny element rozwoju regionalnego stanowi infrastruktura techniczna i społeczna gwarantująca bazę materialną dla aktywności ekonomicznej i sprzyjająca poprawie jakości życia mieszkańców.

Całość uwarunkowań procesów rozwojowych zamyka model kulturowy, rozumiany jako zespół wartości, idei i przekonań uczestników rynku regionalnego. Wyznaczają oni podstawy doktryny społeczno-politycznej i ekonomicznej, która staje się przesłanką decyzji strategicznych i operacyjnych regulujących zachowania gospodarstw domowych i przedsiębiorstw.

We współczesnej myśli ekonomicznej paradygmat rozwoju regionalnego jest opisywany przez liczne modele wskazujące źródła postępu ekonomicznego i ich konsekwencje⁴. Próba syntezy poszczególnych koncepcji pozwala na wyodrębnienie dwóch przeciwstawnych typów rozwoju regionu; są nimi:

1. Model biegunowy (polaryzacyjny), który uznaje neoklasyczne założenia wzrostu gospodarczego, zależnego od decyzji rynkowych. Oznacza to, że najszybciej rozwijają się obszary o wysokiej konkurencyjności i koncentracji kapitału produkcyjnego. Polityka gospodarcza w tym modelu ma wspierać „lokomotywy wzrostu”, które pociągają za sobą regiony słabsze.

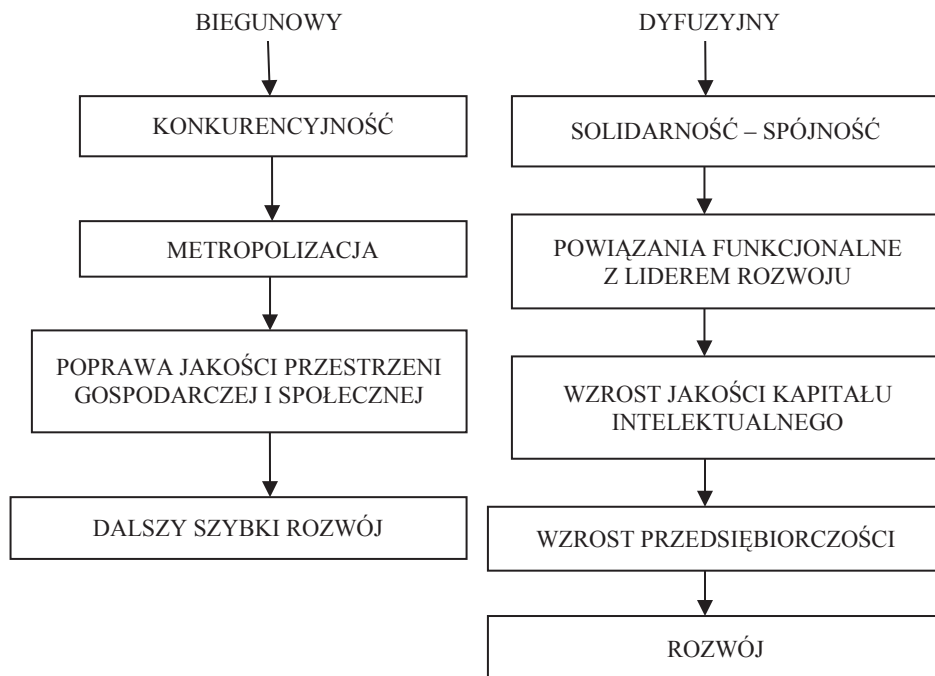
2. Model wyrównawczy (dyfuzyjny), oparty o neokeynesowskie koncepcje wzrostu uznające niepełne wykorzystanie czynników produkcji i duży potencjał terenów marginalnych w ogólnych procesach rozwojowych. Wskaźnikiem polityki ekonomicznej jest spójność, czyli wspieranie procesów inwestycyjnych i działań przedsiębiorców transferami środków publicznych.

Przyjęcie obu modeli jako ilustracji zmian zachodzących w systemach społeczno-ekonomicznych różnicuje kolejne etapy procesów zachodzących w regionach.

---

⁴ J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, 2007, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Wydawnictwo Cedete, Warszawa.

Konsekwencje uznania zmian modelu biegunowego są łatwiejsze do przewidzenia i na ogół przyspieszają rozwój, natomiast w modelu dyfuzyjnym istnieje ryzyko zahamowania wzrostu.

Rys. 2. Konsekwencje modeli rozwojowych

Źródło: opracowanie własne.

Przedstawione na rys. 2 procesy dyfuzyjne mają charakter pozytywny i wynikają ze splotu korzystnych uwarunkowań.

3. Aspekt globalizacyjny

Globalizacja to nieuchronny proces tworzenia się zliberalizowanego i zintegrowanego światowego rynku towarów i kapitałów oraz kształtowanie się nowego, międzynarodowego ładu instytucjonalnego, służącego rozwojowi produkcji, handlu i przepływów finansowych. Źródła tych procesów należy upatrywać w:

1. Konwergencji produkcyjnej, konsumpcyjnej i mentalnościowej, która polega na dostosowywaniu poszczególnych sfer ekonomii do jednolitego modelu wysoko rozwiniętych państw kapitalistycznych. Kraje goniące przyspieszają rozwój i naśladują rozwiązania instytucjonalne.

2. Intensywności handlu międzynarodowego. Świat określa poziomy cen, zasady wymiany i reguły polityki gospodarczej.

3. Przemianach technologicznych – od wynalezienia maszyny parowej, poprzez elektryczność, technologie informatyczne i gospodarkę wiedzy; determinuje to łatwość przepływów towarowo-pięniężnych.

Obok przesłanek podstawowych można wymienić szereg czynników uzupełniających, także o charakterze politycznym i społecznym. Dominacja ustroju demokratycznego, unifikacja modelu konsumpcyjnego, upowszechnianie wzorców kulturowych czy wdrażanie ponadnarodowych strategii zarządzania to wybrane, ale istotne uwarunkowania zjawisk skrótkowo opisywanych mianem globalizacji.

W efekcie tych procesów światowa gospodarka zmienia się w kierunku jednolitego liberalnego modelu wzrostu. Jego fundamenty określa się mianem konsensusu waszyngtońskiego i obejmują one: deregulację, liberalizację, prywatyzację, rynkowe stopy procentowe i kurs walutowy, stabilność finansów publicznych, otwarcie gospodarki i ochronę praw własności. W kontekście ostatniego kryzysu pojawia się wiele rekomendacji ograniczających rygoryzm tych założeń, głównie w zakresie skali interwencjonizmu państwowego. Niemniej jednak większość państw rozwiniętych i rozwijających się uznaje reguły modelu za obowiązujące.

Skutkiem globalizacji jest usamodzielnienie się systemów finansowo-ubezpieczeniowych i rozwój rynków kapitałowych na bazie licznych instrumentów pochodnych. Wartość tych produktów na rynkach globalnych jest szacowana na 650 bilionów dolarów (US), co oznacza, że stanowią one równowartość dziesięciu Produktów Globalnych Brutto wytwarzanych przez wszystkie gospodarki świata rocznie (65 bln USD). Tak duża dysproporcja jest przyczyną strukturalnej nierównowagi rynku globalnego i wywołuje bańki spekulacyjne połączone ze spadkami produkcji.

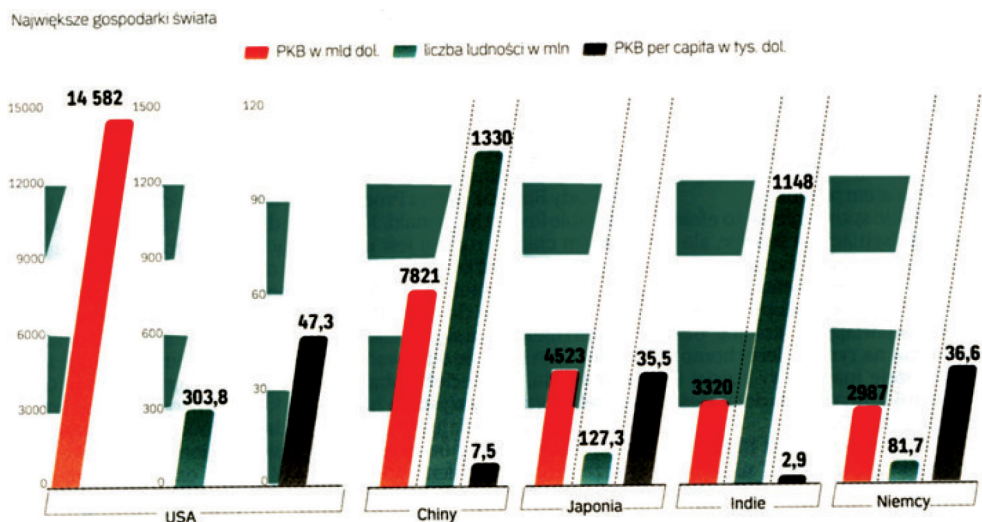
Trzecim skutkiem globalizacji jest zmiana geografii wzrostu gospodarczego. Klasyczny trójbiegunowy podział rynku światowego (Europa, USA, Azja) ulega restrukturyzacji. Obecnie kraje, takie jak Brazylia, Indie, Chiny, Rosja czy Afryka Południowa, są uznawane za rynki wschodzące i najbardziej dynamicznie kształtują rozwój produkcji, handlu i przepływów kapitałowych. Nie oznacza to jednak, że tradycyjnie najbogatsze państwa zmniejszają swój udział w międzynarodowym podziale pracy (rys. 3).

Na tle przedstawionych uwarunkowań można sformułować listę wyzwań globalizacyjnych bezpośrednio lub pośrednio kształtujących model rozwoju regionalnego, gdyż te procesy, wbrew pozorom, przenikają się wzajemnie⁵.

Wyzwanie pierwsze to demografia, która determinuje liczbę uczestników rynku globalnego, ale również krajów i regionów. W ten sposób rośnie grupa potencjalnych kreatorów produktu globalnego oraz konsumentów zgłaszających popyt na towary i usługi. Według prognoz demograficznych liczba ludności świata do roku 2025 przekroczy 8 miliardów, choć rozkład przestrzenny tego przyrostu nie odpo-

---

⁵ G. Kołodko, 2011, *Truth, Errors and Lies. Politics and Economics in a Volatile World*, Columbia University Press, New York.

Rys. 3. Zmiany w gospodarce świata w ostatnich 10 latach (do kryzysu w roku 2007)

Źródło: Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, UNDP, Międzynarodowy Fundusz Walutowy.

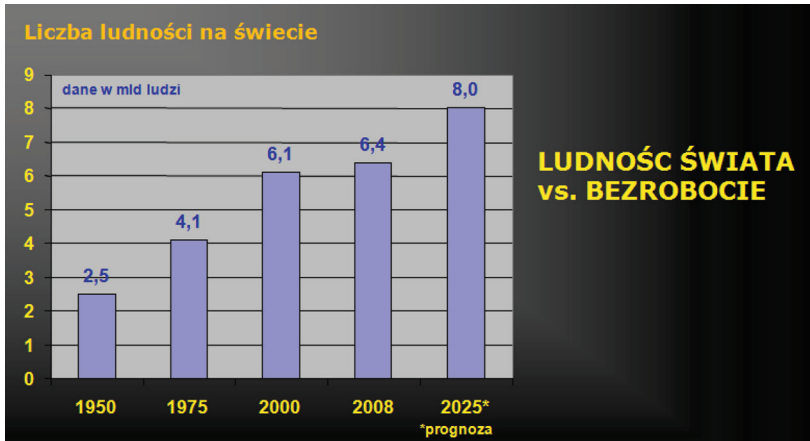
wiada potrzebom rynków pracy i wyludniająca się Europa kontrastuje z przeludnioną Afryką. To jest przyczyna problemów systemów emerytalnych i nadwyżek ludności w regionach wiejskich. Rozwiązaniem mogą być kontrolowane migracje lub regulowanie długości życia zawodowego (rys. 4).

Drugie wyzwanie globalizacyjne jest związane z rozwarstwieniem dochodów zarówno w ujęciu krajów bogatych i biednych, jak i wewnątrz poszczególnych gospodarek. Najpopularniejszą miarą zróżnicowania dochodowego jest współczynnik Giniego, przyjmujący wartości od 0 (doskonała równość) do 1 (doskonała nierówność), który od lat wskazuje obszary rynku światowego najbardziej odległe od pożądanego modelu zrównoważonego (rys. 5).

Równocześnie należy podkreślić, że od kilkudziesięciu lat we wszystkich systemach ekonomicznych rośnie relacja dochodów najwyższych do przeciętnych, a różnice zarobków między kadrą kierowniczą a pracownikami wykonawczymi osiągają rozmiary nieuzasadnione moralnie i ekonomicznie.

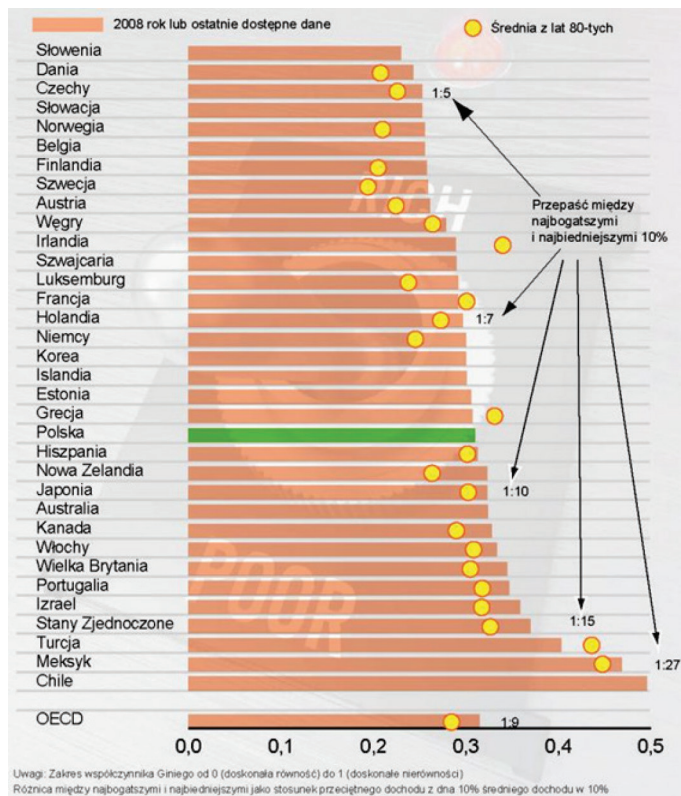
Trzecie wyzwanie globalizacyjne to procesy ekologizacji działalności gospodarczej. W klasycznym modelu równowagi rynkowej producenci i konsumenci wchodzili w relacje na rynkach zasobów i na rynkach towarów, a ekosystem był traktowany jako nieodpłatny i nieograniczony element lokalizacji tych rynków. Współcześnie w koncepcjach ekonomii ekologicznej⁶ systemy podtrzymywania życia (zasoby

⁶ C. Folke, 1991, *Socioeconomic Dependence on the Life Supporting Environment*, Kluwer Academy Publishers, Stockholm.

Rys. 4. Wyzwania globalizacyjne: 1 – demografia

Źródło: ONZ.

Rys. 5. Ranking państw o największych nierównościach społecznych w oparciu o współczynnik Giniego

Źródło: OECD.

przyrodnicze) stały się wartościowym i wyczerpywanym czynnikiem produkcji, który powinien być chroniony. Zmienia to filozofię procesów gospodarowania i wprowadza koszty środowiskowe do indywidualnych zakładów producenta. Z drugiej strony polityka gospodarcza uwzględnia potrzebę racjonalnego użytkowania środowiska i ograniczenia niekorzystnego oddziaływania przedsiębiorstw. Także w skali mezoekonomicznej władze regionalne realizują cele proekologiczne i wprowadzają instrumenty zachęcające do aktywności chroniącej środowisko naturalne.

Czwarte wyzwanie globalizacyjne jest związane z głębokim kryzysem nowoczesnego kapitalizmu, który ma charakter strukturalny i jest uniwersalny. Skrajna koncentracja kapitału globalnego doprowadziła do sytuacji, w której 737 podmiotów kontroluje 80% światowego systemu ekonomicznego, a 147 grup kapitałowych decyduje o 40% globalnej gospodarki. Realne wielkości ekonomiczne, takie jak produkcja, zatrudnienie, dochody *per capita*, nie interesują właścicieli tych firm realizujących swoje zyski na rynkach kapitałowych. Systemy polityki gospodarczej są nieadekwatne do problemów, nieskuteczna jest polityka pieniężna, a mechanizmy podatkowe, zamiast redystrybucji, jeszcze silniej koncentrują dochody. Mamy do czynienia z kryzysem zaufania do instytucji rynkowych, ale także do państwa i trudnym do przezwyciężenia spadkiem aktywności gospodarczej. W tym kontekście niezbędne są nowe koncepcje funkcjonowania kapitalizmu i konstruowania pozytywnych modeli rozwojowych.

4. Konstrukcja modelu

Założenia modelu rozwoju regionalnego są próbą syntezy teorii neokeynesowskich i koncepcji wzrostu gospodarczego z uwzględnieniem czynników mezoekonomicznych⁷.

Podstawy modelu można określić w następujących tezach:

1. Podmioty regionalne to gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, władza publiczna i instytucje sektora pozarządowego, które posiadają specyficzne motywy uczestnictwa w rynku.

2. Produkcja krótkookresowa regionu jest determinowana przez strukturę i rozmiary popytu oraz możliwości eksportu dóbr poza obszar regionu.

3. Czynniki produkcji w regionie łącznie z zasobami pracy nie są w pełni wykorzystywane, a rynki zasobów wykazują dużą elastyczność.

4. Gospodarka regionalna jest silnie powiązana z otoczeniem ekosystemowym, a środowisko naturalne dostarcza usług o ustalonych cenach.

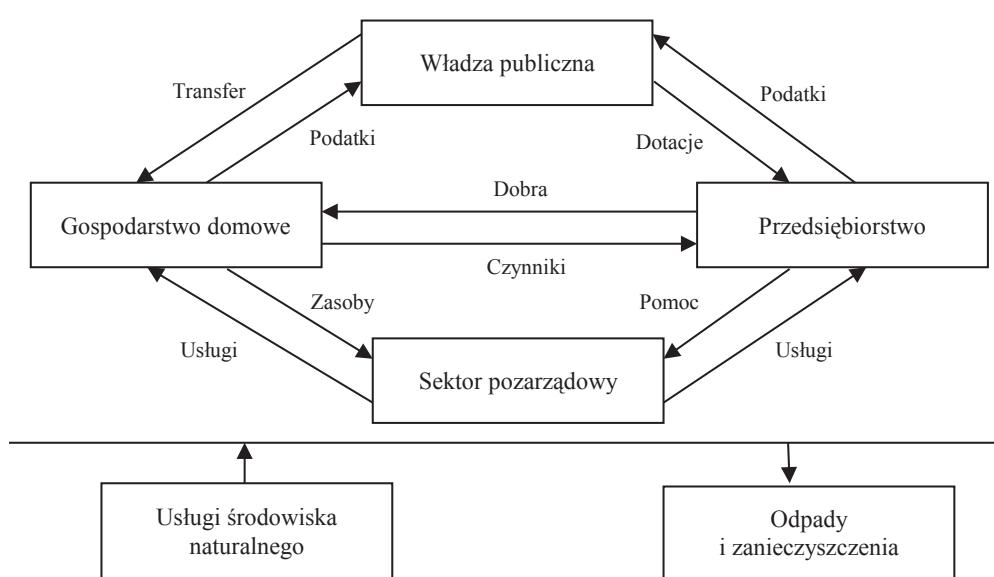
5. Głównym czynnikiem rozwoju jest innowacyjność oznaczająca kreowanie produktów, technologii i systemów organizacyjnych.

---

⁷ J.M. Keynes, 2012, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, PWN, Warszawa.

6. Polityka regionalna jest istotnym uwarunkowaniem procesów rozwoju regionalnego

Rozwiązanie modelu należy rozpocząć od przedstawienia najważniejszych uczestników procesów społeczno-ekonomicznych w regionie i związków, które zachodzą między nimi. Naturalne relacje rynkowe, polegające na zakupach czynników produkcji i sprzedaży towarów i usług, są uzupełnione zależnościami podatkowymi, transferami socjalnymi i dotacjami, a także pokazaniem roli sektora pozarządowego (rys. 6).

Rys. 6. Podmioty regionalnego modelu rozwoju

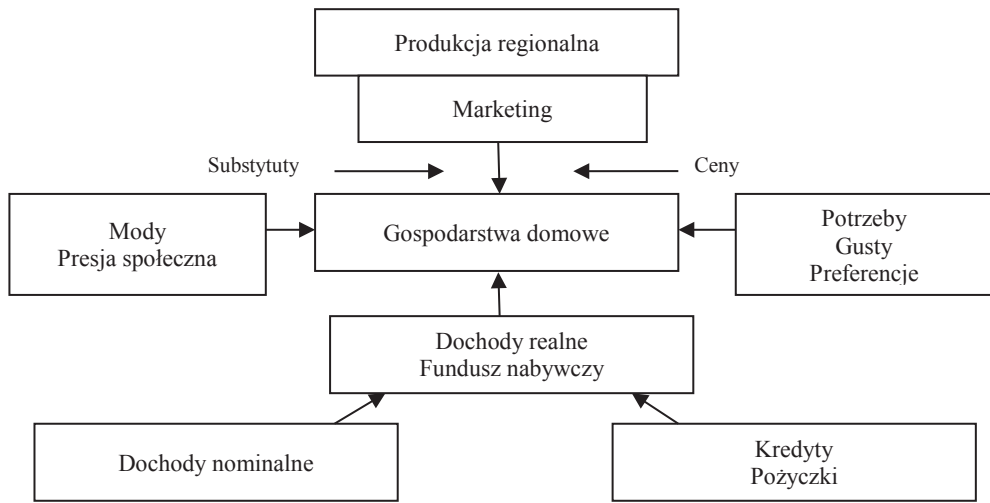
Źródło: opracowanie własne.

Schemat relacji zawiera ponadto uzupełnienie o otoczenie ekosystemowe, natomiast nie uwzględnia istotnych czynników globalnych związanych z instytucjami finansowymi. Dla uproszczenia modelu przyjęto, że podmioty rynku finansowego to także przedsiębiorstwa.

Drugim elementem rozwiązania jest określenie czynników kształtujących wielkość i strukturę popytu, który wyznacza poziom produkcji regionalnej. Gospodarstwa domowe wyznaczają zakres swych decyzji konsumpcyjnych na podstawie czynników psychospołecznych i ograniczeń budżetowych (rys. 7).

W tym kontekście wielkość produkcji regionalnej jest bezpośrednio kształtowana przez wydatki konsumpcyjne gospodarstw domowych, inwestycje sektora prywatnego i wydatki publiczne. Uzupełnieniem globalnego produktu globalnego jest

Rys. 7. Uwarunkowania popytu na dobra regionalne

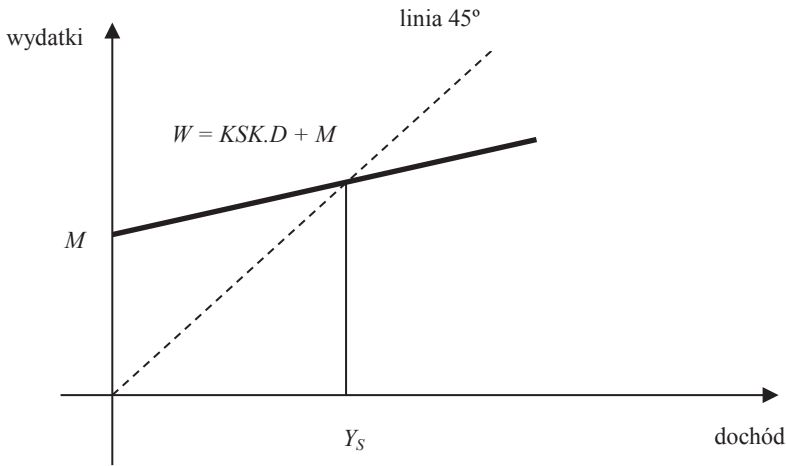
Źródło: opracowanie własne.

eksport dóbr poza granice regionu, wynikający z potrzeb zewnętrznych podmiotów. W zgodzie z modelem popytowym J.M. Keynesa można sumę wydatków inwestycyjnych, wydatków rządowych i eksportu ująć w kategorię względnie stałą (M), a wielkość produkcji uzależnić od parametru krańcowej skłonności do konsumpcji (rys. 8).

Wielkość wydatków M to suma konsumpcji autonomicznej (C_A), inwestycji prywatnych (I), wydatków publicznych (G) i eksportu (X). Stanowią one wektor przesunięcia funkcji konsumpcji od początku układu współrzędnych. Jej nachylenie z kolei zależy wyłącznie od skłonności do konsumpcji, choć zdajemy sobie sprawę, że składowe M także są zmienne w warunkach cyklu koniunkturalnego. W ten sposób wyznaczamy wielkość produkcji krótkookresowej (Y_S) i uznajemy, że zmiana składowych (KSK, C_A, I, G, X) wpływa na zmianę popytu regionalnego i produkcji regionalnej.

Obok rynku rzeczowego (towarów i usług) na równowagę ogólną wpływa sytuacja rynku pracy, który określa wielkość zatrudnienia. W warunkach globalizacji regionalny rynek pracy coraz częściej pozostaje pod wpływem procesów migracyjnych o charakterze ponadnarodowym. Jednak wciąż można identyfikować specyficzne warunki regionu i oceniać lokalny zasób czynnika pracy. W tym zakresie celowe jest wyodrębnienie równowagi przy pełnym (optimalnym) zatrudnieniu i wielkości nominalnej zatrudnienia – niższej od potencjału (rys. 9).

Wielkość popytu na pracę zależy od ekonomicznej opłacalności krańcowego produktu pracy (LD) i jest ona odwrotnie proporcjonalna do stawki wynagrodzenia.

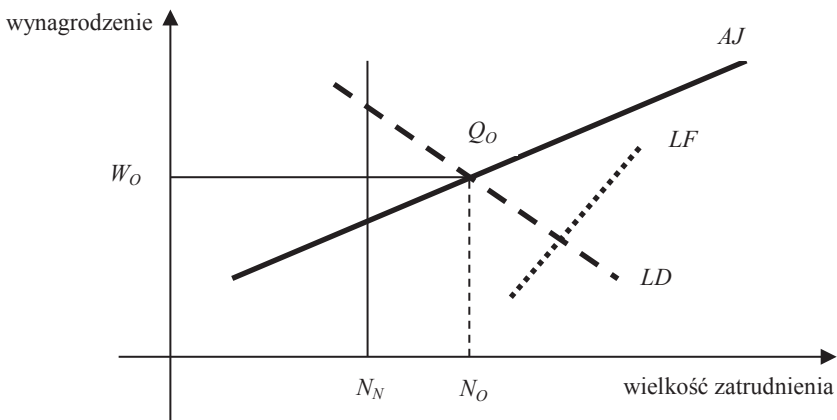

$$M = C_A + I + G + X,$$

$$W = KSK.D + M.$$

Rys. 8. Mezoekonomiczna funkcja konsumpcji i równowaga krótkookresowa

Źródło: opracowanie własne.

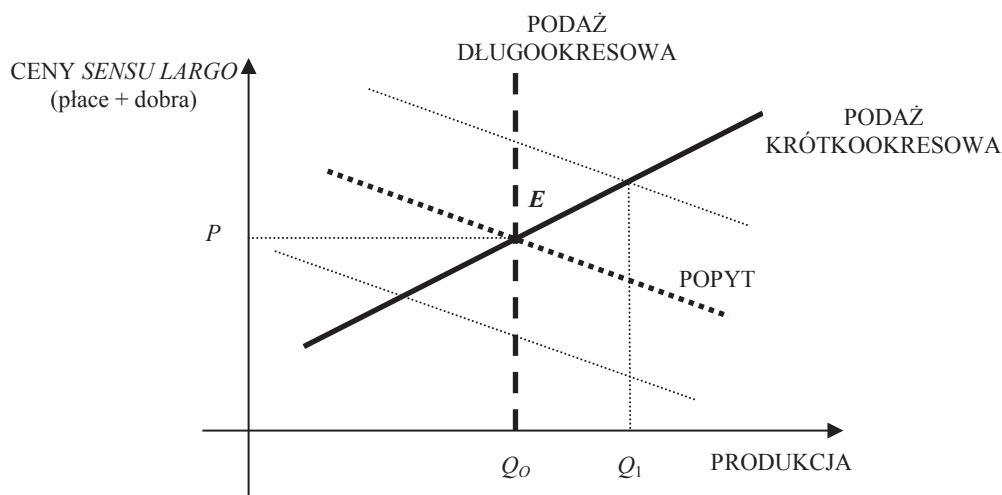
Rys. 9. Mezoekonomiczna równowaga rynku pracy

Źródło: opracowanie własne.

Podaż pracy (AJ) jest wprost proporcjonalna do zarobków i stanowi część ogólnego zasobu pracy w regionie (LF). W warunkach doskonałej konkurencji na rynku pracy równowaga ustabilizowałaby się na poziomie zatrudnienia N_0 i przy cenie pracy (wynagrodzeniu) W_0 . Jednak w większości regionalnych rynków pracy zatrudnienie

nie przekracza wielkości N_N ze względu na niekonkurencyjną strukturę pracodawców i duży udział sektora publicznego w ogólnej liczbie zatrudnionych. Ten poziom zatrudnienia jest również nieelastyczny wobec płacy i zależy od ogólnej aktywności ekonomicznej regionu.

Uwzględniając równowagę rynku rzeczowego i rynku pracy w modelu rozwoju regionalnego, można zaproponować końcowe rozwiązanie, które staje się syntezą podejścia popytowego i rozwiązań monetarystycznych⁸. Polega ono na rozróżnieniu okresu funkcjonowania rynków po stronie podażowej. W krótkim okresie podaź reaguje elastycznie na zmienność popytu, tak jak proponował Keynes, a w ujęciu długookresowym gospodarka regionalna wytwarza tyle, ile wynosi jej potencjał determinowany sumą czynników produkcji i ich produktywnością (rys. 10).

Rys. 10. Model rozwoju mezoekonomicznego

Źródło: opracowanie własne.

Odniesienie wielkości produkcji do cen *sensu largo* pozwala zintegrować rynek pracy z rynkiem rzeczowym, natomiast zilustrowane szoki popytowe przenoszą swój impuls zarówno na ceny dóbr, jak i poziom wynagrodzeń. Długookresowa równowaga ogólna jest utrzymywana na poziomie produkcji Q_0 , której zmiany są możliwe nie tylko wskutek szoków popytowych, ale przede wszystkim dzięki postępowi technicznemu. Wówczas wzrasta wydajność pracy pracowników i produkt regionalny jest większy. Podobny efekt wzrostowy jest obserwowany w sytuacji zwiększenia liczby pracujących zarówno z uwagi na procesy demograficzne, transfery do grupy aktywnych zawodowo, jak i w wyniku migracji zarobkowych.

⁸ M. Friedman, 1962, *Capitalism and freedom*, University of Chicago Press, USA.

Jest zatem możliwe osiągnięcie trwałego, długookresowego rozwoju regionu pod warunkiem pozytywnych przemian w sferze technologii, rynku pracy i sytuacji gospodarstw domowych. Istotnym uzupełnieniem tych warunków jest prawidłowa polityka regionalna realizowana ze szczebla centralnego i przez władze terytorialne. Jej najważniejsze kierunki w warunkach procesów globalizacyjnych obejmują:

1. Stymulowanie wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw regionu.
2. Modelowanie nowoczesnej struktury gospodarki z większym udziałem usług i gałęzi innowacyjnych.
3. Wspieranie poprzez politykę fiskalno-budżetową regionalnego popytu globalnego.
4. Budowanie przyjaznego otoczenia instytucjonalnego dla inwestorów i przedsiębiorców.
5. Prowadzenie rozsądnej polityki społecznej i ekologicznej dla podtrzymywania rozwoju zrównoważonego.

Głównym instrumentem polityki rozwoju regionalnego jest zarządzanie strategiczne. Oznacza to przygotowanie i wdrożenie strategii regionalnej, której początkiem musi być pogłębiona diagnoza zasobów i potrzeb podsystemu z uwzględnieniem wizji i misji. Kolejne elementy strategii to proponowane scenariusze rozwojowe, cele strategiczne i programy operacyjne. W ramach systemu prawnego władza centralna i władze lokalne implementują zapisy projektu strategicznego i monitorują efekty poszczególnych programów. W przypadku problemów i nieprawidłowości strategia może być modyfikowana.

5. Podsumowanie

Globalizacja jest nieuchronnym procesem zmian politycznych, społecznych i ekonomicznych tworzących zintegrowany rynek światowy i wpływających na zjawiska wzrostu i rozwoju wszystkich systemów ekonomicznych. Podobnie istotne są procesy globalizacyjne dla rozwoju regionalnego, rozumianego jako pozytywne przekształcenia w zasobach i jakości życia części gospodarek wyodrębnionych przez wspólnotę mieszkańców i władzę publiczną. W przedstawionym modelu rozwoju regionalnego należy wskazać główne zjawiska dotyczące globalizacji:

1. Wielkość produkcji regionalnej w dużym stopniu zależy od procesów globalizacyjnych.
2. Globalizacja determinuje wzrost konkurencyjności i modernizację czynników produkcji.
3. W wyniku internacjonalizacji działalności gospodarczej pogarsza się jakość środowiska przyrodniczego i ulegają ograniczeniu mechanizmy wsparcia socjalnego.
4. W warunkach globalizacji konieczna jest racjonalna i odpowiedzialna polityka regionalna wspomagająca procesy rozwojowe.

W ten sposób, rozwiązując model rozwoju regionalnego, należy globalizację traktować jako istotny element kształtujący zachowania przedsiębiorstw, gospo-

darstw domowych i instytucji władzy publicznej. W paradygmacie systemu mezo-ekonomicznego, obok czynników popytowych i podażowych, uwarunkowania globalizacyjne stanowią kluczowy warunek kompletności modelu.

Literatura

- Chądzyński J., Nowakowska A., Przygodzki Z., 2007, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Wydawnictwo Cedete, Warszawa.
- Daly H., Cobb Jr. J., 1989, *For the Common Good*, Beacon Press, Boston.
- Domański R., 2008, *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, PWN, Warszawa.
- Folke C., 1991, *Socioeconomic Dependence on the Life Supporting Environment*, Kluwer Academy Publishers, Stockholm.
- Friedman M., 1962, *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, USA.
- Keynes J.M., 2012, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, PWN, Warszawa.
- Kołodko G., 2011, *Truth, Errors and Lies. Politics and Economics in a Volatile World*, Columbia University Press, New York.
- Veblen T.B., 1954, *Essays in our Changing Order*, red. L. Ardzrooni, The Viking Press, New York.

CHALLENGES OF REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES

Summary: The paper presents an attempt of preparing a regional development model in the context of globalization determinants. At the beginning theoretical foundations of globalization and regional development are described. The most synthetic phenomena are indicated in two extreme models. Then the preparation and implementation of strategies are presented within the conditions of global trends and economic fluctuations. The main challenges were identified as follows: demography, income differentiation, ecology, economic crisis and policy (politics). All these factors strongly influence the regional development and should be considered in the economic policy. The proposed model is based on the demand philosophy and short-term balance. The article closes with conclusions and recommendations for regional development in socioeconomic surroundings. These can be used at the macroeconomic level by central governments to take adequate measures of inter-regional policy. Similar mechanisms of intra-regional policy could be suggested to shape local authority activities.

Keywords: regional development, model, economic policy.